

SUMMARY

In the article the features of bringing in of students up to scientific school as form of active research activity that specific of co-operation of scientific leader with students is opening.

Key words: *scientific school, scientific leader, scientific-research activity.*

НАТАЛІЯ ГОНЧАРОВА

СПЕЦИФІКА ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ ПСИХОЛОГА ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті розглянуто особливості профорієнтації психолога дошкільного закладу. Проаналізовано такі напрямки роботи психологічної служби, як професійна інформація та професійна діагностика з дітьми старшого дошкільного віку, їх вплив на подальше формування та становлення особистості дитини.

Ключові слова: *профорієнтаційна робота, преоптація, професійна інформація, професійна діагностика, форми профорієнтації, ігрова профорієнтація.*

Вступ. Ринкова трансформація економіки України передбачає масштабні перетворення як у сфері економічних відносин, так і у сфері структурної модернізації виробництва. Сучасне виробництво внаслідок застосування новітніх технологій, гнучких та динамічних форм організації праці урізноманітнює характер праці, висуває нові вимоги до працівника, зокрема, підвищення його функціональної мобільності та універсалізації, адаптаційних можливостей, ініціативності та самостійності в роботі.

Функціонування ринку праці ґрунтується на динамічному врівноваженні попиту і пропозиції робочої сили, підтриманні її якісних характеристик на рівні вимог виробництва. Тому наявність у людини високих професійних якостей, різнобічних трудових навичок і вмінь збільшує її можливості на ринку праці як власника робочої сили, робить конкурентноспроможною і адаптивною до динамічних вимог середовища.

Освіта, професійні знання відіграють значну роль у забезпеченні зайнятості та самозайнятості у ринкових умовах, а це, в свою чергу, вимагає відповідної професійної підготовки, заснованої на науково-обґрунтованій системі професійної орієнтації на всіх вікових етапах розвитку особистості.

Формулювання цілей статті, постановка завдання. Професійна орієнтація повинна зайняти важливе місце у реформуванні освітянських систем дошкільних та шкільних закладів, оскільки вона пов'язує ці системи з економічною системою, потреби учнів із потребами країни, сьогодення школярів з їхніми майбутнім [1;2].

Шкільні та дошкільні заклади повинні психологічно готувати дітей до їх професійного самовизначення, враховуючи такі принципи як: поступовість,

неперервність, доступність. Головне завдання у цьому напрямку – це допомога дітям у визначенні їх життєвого шляху за допомогою діагностичної оцінки особистості, її здатності виконувати ту чи іншу роботу. Слід враховувати, що професійна орієнтація гарантується Конституцією, тому законодавчо профорієнтація є одним із видів соціальної допомоги людині в її самовизначенні [3].

У профорієнтаційній роботі з дітьми дошкільного віку можна виділити такі групи завдань:

- 1) ознайомлення зі світом професій;
- 2) формування позитивного ставлення до всіх видів праці;
- 3) дослідження інтересів та нахилів дошкільників до тих чи інших видів професійної діяльності.

Ці групи завдань тісно пов'язані між собою, оскільки передбачають гармонійний розвиток задатків та здібностей дошкільників, формування елементарних трудових навичок та умінь, виконання дитиною первинних професійних ролей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У більшості авторів [1; 2; 4] ми зустрічаємося з розумінням ранньої професійної орієнтації (преоптації) як складової системи дошкільного виховання. Період дошкільного дитинства є значимим, так як передбачає закладення фундаменту подальшого розвитку особистості. Такі напрямки дошкільної орієнтації як *операціоналізація* (спрямована на гармонійний розвиток задатків та здібностей дошкільників), *обслуговуюча праця* (дозволяє сформувати елементарні трудові уміння та навички), різноманітні *форми рольової ігрової профорієнтації* (необхідної для прийняття і закріплення первинних професійних ролей та уявлень) дозволяє створити фундамент наступної оптації й професіоналізації на більш ефективному рівні.

Потрібно зазначити, що створення умов для кращої операціоналізації та організації обслуговуючої праці, необхідно, на перший погляд, переважно для формування операціональних компонентів діяльності. Але вони стимулюють мотиваційне відношення дошкільників до праці взагалі, а також до певної професійної діяльності [4; 6].

Деякі дослідники [3; 5; 6], виходячи з позицій профорієнтації, вважають, що у даному віці інколи буває корисніше вміти, ніж просто хотіти, оскільки для дошкільника можливість реалізувати себе в діяльності більш чітко передбачає її бажаність або цікавість.

Такий безпосередній характер взаємодії між «можу» та «хочу» у свідомості дошкільника відображає своєрідність його психіки і передбачає актуальність гармонійного розвитку задатків та здібностей дітей, формування у них елементарних трудових навичок та умінь під час підготовки до вибору професії [7].

Рольова ж орієнтація, завдяки особливим умовам, що висувуються ігровою діяльністю, дозволяє конкретизувати дійсність, що оточує дитину у вигляді якої-небудь професійної ролі, предметивши тим самим у її свідомості

певну професію (або групу професій) і закріпивши інтерес до неї (вибіркове відношення) у ході спільної ігрової діяльності, керованої дорослими.

Виклад основного матеріалу дослідження. Психологічна служба в дошкільному закладі покликана забезпечити повноцінне психологічне управління виховним процесом, мета якого – максимальне сприяння психічному, особистісному й індивідуальному розвитку дітей, що гарантує їм на момент випуску із дошкільного закладу відповідну соціальну зрілість. Функції психологічної служби в дитячому закладі здійснює практичний психолог. У своїй роботі він спирається на спеціальні знання про вікові закономірності й індивідуальні особливості психічного розвитку, про витoki психічної діяльності та мотиви поведінки дитини, про психологічні умови становлення особистості в онтогенезі. Таким чином, основною функцією практичного психолога є контроль психічного розвитку дитини та максимальне сприяння цьому розвитку [2; 6; 7].

Зміст діяльності практичного психолога визначається завданнями та напрямками психологічної служби дошкільного закладу.

Основними завданнями психологічної служби дошкільного закладу є [7]:

- визначення та формування психологічної готовності до шкільного навчання;
- складання програм індивідуальної роботи з дітьми щодо полегшення їхньої адаптації до шкільного навчання;
- розробка та здійснення (разом із вихователями та батьками) розвивальних програм з урахуванням індивідуальних особливостей дітей, їхнього рівня розвитку на кожному віковому етапі;
- контроль за переломними моментами в розвитку, діагностико-корекційна робота з дітьми, які потребують підвищеної уваги, виявлення та усунення психологічних причин відхилень у розвитку;
- консультативна робота з адміністрацією дитячих закладів, вихователями й батьками щодо психологічних проблем виховання дітей.

Актуальний зміст роботи практичного психолога змінюється і варіюється залежно від того, яка функція переважає в даний момент у кожному конкретному випадкові.

Програма діяльності практичного психолога дошкільного закладу містить такі напрями [1; 7]:

- профілактика дезадаптації;
- контроль за адаптацією новоприбулих дітей;
- профілактика загострення кризи 3-х років;
- психологічний супровід дітей «групи ризику» всіх вікових категорій;
- психологічна підготовка дітей до школи;
- оптимізація навчально-виховного процесу;
- знайомство зі світом професій та формування позитивного ставлення до професій і людей праці (рання профорієнтація).

Отже, рання профорієнтація (преоптація) дітей дошкільного віку є окремим напрямом роботи психолога. Проведення профорієнтаційної роботи в умовах дошкільного закладу має свою специфіку.

Індивідуальні особливості п'яти-шестирічних дітей (темперамент, здібності, задатки) проявляються настільки, що потребують проведення роботи щодо виявлення ранніх профорієнтаційних схильностей. Дитина старшого дошкільного віку здатна виокремлювати характерні якості предметів, їх відмінність між собою.

Деякі дослідники вважають, що увагу п'яти-шестирічних дітей привертає сама людина і діяльність, якою вона займається. Тому у цьому віці їх цікавлять ігри про професії («Школа», «Магазин», «Лікарня» та ін.), іграшки, які відображають особливості тієї чи іншої професії («Архітектор», «Залізниця» та ін.). Важливо, що у зовнішньому вигляді людини, у її поведінці та діяльності дитина перш за все помічає деталі, а це важливо для формування первинних профорієнтаційних навичок.

Так, ознайомлення дітей зі світом професій передбачає не стільки знайомство із назвою тієї чи іншої професії, скільки розвиток у дітей передумов трудової діяльності. Допмагаючи накривати стіл на обід, розкладати ложки, розставляти тарілки, готувати матеріал до заняття (коробки з олівцями, дошки для ліплення, пензлі), діти не тільки вчаться виконувати найпростіші доручення, які виховують працелюбність, самостійність, акуратність, відповідальність, а й набувають (самі того не підозрюючи) перших профорієнтаційних навичок. Вони знайомляться з працею вихователя, його помічника та інших, набувають якостей, необхідних у подальшому для оволодіння будь-якою професією: дбайливе ставлення до матеріалів та інструментів, раціональні прийоми роботи, взаємодопомога.

Робота з професійної орієнтації у дитячому садку має певну специфіку, обумовлену психологічними особливостями дошкільників. Основними напрямками профорієнтації дітей старшої і підготовчої до школи груп є *професійна інформація* (формування уявлень про працю дорослих, про професії та виробництво), *професійна діагностика* (вивчення інтересів і схильностей дітей) та трудове виховання [6].

Аналіз програм, методичних посібників та досвід вихователів [2; 7] говорить про значущість профорієнтаційної роботи у дошкільному закладі з метою заохочення дітей до праці та формування уявлень про особливості тієї чи іншої професійної діяльності. Адже добре організована профорієнтація у дитячому садку – перспектива успішної роботи у школі. Психолог може допомогти у визначенні та розвитку ранніх схильностей дітей. І в цьому йому допоможуть різноманітні тести та рольові профорієнтаційні ігри.

Так, можна запропонувати дітям п'яти-шести років опитувальник ДДО Є.О. Клімова у модифікації М.І. Шишкової [6], який дозволяє визначити до якого типу професій дитина має схильність.

Таблиця 1.

Опитувальник	
1а. Саджати та вирощувати квіти, дерева.	1б. Ремонтувати іграшки, велосипед.
2а. Брати участь у іграх «Сім'я», «Дитячий садочок».	2б. Показувати ляльковий театр.

3а. Шити, плести, майструвати.	3б. Брати участь у конкурсі малюнків.
4а. Доглядати за тваринами.	4б. Брати участь у грі «Продавець-покупець».
5а. Конструювати будівлі з кубиків.	5б. Виготовляти прикраси своїми руками (з дерева, ниток та ін.).
6а. Вирощувати рослини, поливати, пересаджувати їх.	6б. Грати в школу, виконуючи при цьому роль учителя.
7а. Співати, розповідати вірші, танцювати.	7б. Проектувати, придумувати нові види іграшок, машин, будівель.
8а. Бути екскурсоводом, уміти розповідати людям про які-небудь виставки (малюнків, ліплень, аплікацій).	8б. Лікувати тварин (котів, собак, птахів), бути ветеринарним лікарем.
9а. Бути під час гри машиністом потягу, водієм автобусу, льотчиком.	9б. Організовувати яку-небудь гру (у дворі, дитячому садку)
10а. Учатися грати на будь-якому музичному інструменті.	10б. Надавати людям медичну допомогу, доглядати за хворими.
11а. Ліпити посуд, фігурки тварин, птахів (з глини, пластиліну).	11б. Займатися озелененням вулиць, території біля будинку, дитячого садка.
12а. Гратися з будівельним матеріалом (будувати міста, вокзали).	12б. Розповідати казки молодшим, бавитися з ними.
13а. Брати участь у інсценуванні казок.	13б. Займатися розведенням риб у акваріумах та водоймах.
14а. Збирати із деталей конструктора залізницю, космодром, мототрек.	14б. Допомогати вихователю у роботі з дітьми.
15а. Вирощувати тварин та доглядати за ними.	15б. Слухати та читати книжки про пристрої та роботу механізмів, машин.
16а. Займатися аплікацією, вишиванням, моделюванням одягу для ляльок.	16б. Слухати та читати книжки про рослин і тварин.
17а. Бути у грі провідником вагону, перукарем.	17б. Придумувати й малювати костюми та декорації до вистав.
18а. Дивитися фільми та передачі про життя квітів, рослин, тварин.	18б. Дивитися фільми про створення якої-небудь машини (трактора, крану, комбайну).

(Отитувальник ДДО Є.О.Клімова у модифікації М.І.Шишкової)

Дитині пропонують 18 пар завдань, з яких необхідно обрати той вид діяльності, який найбільше подобається. У відповідній клітинці листка відповідей дитина фіксує свій вибір знаком «+». Якщо вона не може дати чіткої відповіді, все ж потрібно відмітити, яка діяльність їй найближча (див. вище табл. 1.).

Листок відповідей складається таким чином: у першому стовпчику зібрані професії типу «Людина-природа», у другому – «Людина-техніка», у третьому – професії типу «Людина-людина», у четвертому – професії типу «Людина-художній образ» (див. табл. 2.).

Дата _____
 Прізвище, ім'я _____
 Садок _____ група № _____ місто _____

I	II	III	IV
1a	1б	2a	2б
	3a		3б
4a		4б	
	5a		5б
6a		6б	7a
	7б	8a	
8б	9a	9б	10a
		10б	11a
11б	12a	12б	13a
13б	14a	14б	
15a	15б		16a
16б		17a	17б
18a	18б		
Сума +	Сума +	Сума +	Сума +
П	Т	Л	Х
Мені подобаються професії		Я хочу бути	

*(Листок відповідей до опитувальника ДДО Є.О.Клімова
 у модифікації М.І.Шишковой)*

Найбільша кількість плюсів свідчить про схильність до відповідного типу професій, відсутність плюсів свідчить про негативне ставлення до цього типу професій, або про незнання даної професії.

У кожному стовпчику потрібно підрахувати кількість плюсів, вказати їх суму і записати її у третьому нижньому рядку.

У другому нижньому рядку у відповідних стовпчиках (I-IV) зліва направо буквами визначені типи професій: П (природа), Т (техніка), Л (людина), Х (художній образ).

У нижньому рядку психолог записує ті професії, які подобаються дитині і які б вона обрала для себе сама. Цікаво прослідкувати як змінюються інтереси дитини з року в рік, як допомагає профорієнтаційна робота психолога.

Працюючи з опитувальником, для дітей молодшого та середнього шкільного віку письмові питання можна замінювати на малюнки з професійною спрямованістю.

Важливе значення у профорієнтаційній роботі психолога дошкільного закладу має також ігрова профорієнтація, яка допомагає активізувати дітей і зацікавити роботою. Умовно ігри, які використовуються у профорієнтації з дітьми дошкільного віку, можна розподілити на 3 групи (типи):

I – ігри-«загравання», які використовуються психологом для налагодження контакту з дитиною;

II – ігри, які моделюють професійну діяльність. Їх мета – ознайомити дітей з конкретними професіями, моделювання специфіки діяльності;

III – ігри, які допомагають сформувати у дитини позитивне ставлення до всіх типів професій та людей праці.

Саме профорієнтаційні ігри (типу «Школа», «Дитячий садок», «Пошта», «Лікарня», «Магазин» та ін.), творчі конкурси малюнків про професії, різноманітні гуртки допомагають визначити первинні профорієнтаційні наміри дітей. Корисними можуть бути також екскурсії на підприємства, де працюють батьки.

Висновки. Отже, профорієнтаційна робота психолога має дуже важливе значення для дітей дошкільного віку. Саме цей період онтогенезу є сприятливим для визначення нахилів дітей п'яти-шестирічного віку, дослідження їх задатків, здібностей, інтересів, а також формування первинних уявлень про світ праці. Профорієнтаційна робота у цей період сприяє формуванню таких важливих і позитивних якостей дітей, як працелюбність, дисциплінованість, відповідальність, самостійність, що у подальшому сприяє їх гармонійному особистісному розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Валитова И.Е. Психология развития ребёнка дошкольного возраста. – М., 1997. – 160 с.
2. Збірник законодавчих та нормативних актів про освіту / Міністерство освіти і науки України. Інформаційний збірник. – К., 2001. – 12 с.
3. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. – 512 с.
4. Колинько В.В. Консультативный тренинг: Методические рекомендации по профконсультации школьников. – Полтава, 1988. – 168 с.
5. Овчарова Р.В. Справочная книга школьного психолога. – 2-е изд., дораб. – М.: Просвещение, 1996. – С.278-280.
6. Приймак С.В. Психологическая служба в детском саду. Учебно-методическое пособие. – Т., 2000. – 78 с.
7. Психолог дошкільного закладу. Інструктивно-методичний лист / За ред. О.В.Проскури. – К., 1997. – 56 с.

SUMMARY

The article deals with Career Guidance psychologist preschool. examines these areas of work of psychological services as a professional information and professional diagnostics age children, their influence on the further development and establishment of the child.

Key words: Career Guidance, preoptatsiya, professional information, professional diagnosis, forms of career counseling, career guidance game.